

NAAR EEN BURGERSTATUUT VOOR PARTICIPATIE?

Deze tekst is geschreven door Milo Chevrier, student aan het Institut d'Études Politiques de Bordeaux en stagiair bij de Dienst Participatie in het Brussels Gewest (juli 2026), met de hulp van Guillaume Petit.

1 Inleiding

Burgerparticipatie heeft de voorbije jaren een volwaardige plaats verworven tussen de democratische instrumenten waarop de overheid een beroep doet. Toch moet worden vastgesteld dat **participatieprocessen hun belofte niet helemaal hebben waargemaakt: de stem van de burger is er niet echt sterker door geworden**. Hoewel participatieprocessen intussen overal opduiken, **is niet-participatie bij de meeste ervan de regel** (Jacquet en Sainty, 2023). Meestal zijn het dezelfde bevolkingscategorieën die in die processen het sterkst vertegenwoordigd zijn: mensen met meer middelen, meer tijd en meer mogelijkheden om er hun plaats in te vinden en er iets mee te doen. Zelfs wanneer men mensen bereikt die niet uit zichzelf zouden deelnemen, blijft de uitdaging om hen daar ook echt ten volle aan het woord te laten.

Wie participatie organiseert, staat dus voor een dubbele uitdaging: de **mobilisatie** en de **inclusie** van de participatieruimten die men coördineert.

In eerdere teksten bespraken we hoe participatieprocessen kunnen ontworpen en georganiseerd worden [zodat ze meer mensen bereiken en inclusiever worden](#).

In deze tekst verschuiven we de focus en benaderen we de vraag vanuit een **institutionele invalshoek**. Het vertrekpunt is dat het regelgevend kader van participatie in belangrijke mate bepaalt hoeveel mensen ze kan mobiliseren. Met andere woorden: een officiële omkadering geeft gewicht en geloofwaardigheid, en kan zo bepaalde drempels voor participatie wegnemen (Dreuil, 2024). Een van de pistes in die richting is de **juridische erkenning van een statuut van 'participerende burger'**, dat de rechten en plichten ondersteunt en verduidelijkt wie op uitnodiging van de overheid deelneemt. In deze tekst verkennen we welke concrete gevolgen een dergelijke evolutie zou kunnen hebben.

2 Waarom een statuut voor participerende burgers vastleggen?

2.1 Een statuut voor participatie, naar het voorbeeld van dat voor verkozenen

Een statuut van participerende burger lijkt op het eerste gezicht misschien vreemd: is burgerengagement per definitie niet belangeloos en vrijwillig? Toch kent onze representatieve democratie al een voorloper: **het statuut van de verkozene**. Dat staat

vandaag niet meer ter discussie, maar dat is niet altijd zo geweest. Onderzoekers spreken van een 'betwiste norm' wanneer ze beschrijven hoe tijdens de Franse Revolutie voor het eerst een parlementaire vergoeding werd ingevoerd (Monier en Portalez, 2020). Een politiek mandaat bezoldigen was geen evidentie, terwijl het net het ontbreken van die bezoldiging was dat vertegenwoordigende functies feitelijk voorbehield aan wie over voldoende middelen beschikte. Door het mandaat te vergoeden werd politieke vertegenwoordiging in principe opengesteld voor profielen die tot dan toe alleen door hun gebrek aan persoonlijk vermogen werden uitgesloten.

De vergoeding moet dus mogelijk maken dat men een mandaat uitoefent zonder dat het eigen vermogen daarbij een voorwaarde is. Dat argument neemt de verdenking van persoonlijke verrijking nooit helemaal weg. Die verdenking duikt bijvoorbeeld op in de kritiek op de cumul van mandaten. Ook de opvatting van politiek als een beroep blijft onder vuur liggen (Demazière en Le Saout, 2021). In dat debat stelt de kritiek op de politieke professionalisering (zie verder, 5.3) de vraag of men politiek wel uitsluitend binnen de grenzen van de delegatie mag denken (Gaxie, 2001). Die kritiek wijst ook op de toenemende verzelfstandiging van het politieke veld, dat bestaat uit mensen met weinig ervaring in andere maatschappelijke werelden. Voor die beroepspolitici, die van en voor de politiek leven en die hun loopbaan hebben opgebouwd via opeenvolgende posities binnen politieke organisaties, is een voltijds politiek mandaat gaandeweg onverenigbaar geworden met een andere beroepsactiviteit (Garrigou, 1992).

Naast de vergoeding bestaan er nog andere maatregelen om de uitoefening van een mandaat te vergemakkelijken: "**Het politiek verlof** geeft aan werknemers uit de privésector de mogelijkheid van het werk afwezig te zijn om een politiek mandaat uit te oefenen." (FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg). In een gemeente met minstens 10.000 inwoners heeft een gemeenteraadslid dat geen burgemeester of schepen is, recht op één dag per maand. Een burgemeester of schepen kan kiezen tussen twee formules: ofwel "blijft hij als werknemer gewoon verder werken en kan hij gedurende maximaal twee arbeidsdagen per week van het werk afwezig zijn", ofwel "schorst hij de uitvoering van zijn arbeidsovereenkomst tijdens de uitoefening van zijn mandaat". Binnen eenzelfde mandaat kunnen beide formules afwisselend worden opgenomen. De schorsing is een recht dat slechts wordt toegekend voor de uitoefening van één enkel mandaat of ambt. Overigens bestaat er een **specifieke ontslagbescherming**.

De denkoefening over een statuut van "participerende burger" sluit dus aan bij de regels voor verkozen vertegenwoordigers: zonder vergoeding en zonder bescherming tegenover de werkgever blijft participatie voorbehouden aan wie het zich kan veroorloven om tijd vrij te maken zonder tegenprestatie. Een statuut vastleggen komt erop neer dat men op participatie dezelfde redenering toepast die historisch de bezoldiging van het verkozen mandaat heeft verantwoord.

Andere bestaande regelingen sluiten nog directer aan, bijvoorbeeld het statuut van de gelote juryleden bij het hof van assisen (zie verder, 4.3).

2.2 Een statuut om een te lage en te ongelijk toegankelijke participatie te compenseren

In participatieprocessen die voor iedereen openstaan, blijft de deelname meestal beperkt in aantal en sociaal selectief. Verschillende studies tonen aan dat in uiteenlopende contexten tussen 1 en 10% van de bevolking aan participatieprocessen deelneemt (Jacquet en Petit, 2022). Binnen de groep deelnemers blijft de sociaal-professionele en generationele diversiteit soms vrij beperkt. Onderzoek toont aan dat de kans dat iemand aan een participatietraject deelneemt, inderdaad stijgt met het diploma, de leeftijd, het aanzien dat aan het beroep wordt toegekend en de flexibiliteit van de werkuren.

In trajecten waar iedereen die zich aandient welkom is, houdt men meestal de mensen over die over een bepaald onderwerp kunnen en weten mee te praten. [Het risico is dan dat het altijd dezelfde personen zijn](#) (Petit, 2023). Een oplossing die daarvoor steeds vaker naar voren wordt geschoven, is **loting**. Maar loting verandert niets aan het feit dat niet alle gelote burgers even veel mogelijkheden hebben om tijd vrij te maken, verlof te nemen of weekends op te offeren voor een deliberatief traject (ibid.).

Die drempels kunnen worden verlaagd, maar dat hangt af van wat de organisatoren en opdrachtgevers van die trajecten uit eigen beweging ondernemen. Voor de beschikbaarheid tijdens de werktijd blijft men hoe dan ook afhankelijk van de goodwill van de werkgever. Precies daarom zou een statuut van 'participerende burger' een stap vooruit kunnen zijn. **Een burgerrecht op effectieve participatie vastleggen zou de instapdrempels voor de verschillende bevolkingsgroepen gelijktrekken en zou een aantal faciliterende maatregelen die al zijn uitgetest, automatisch maken.**

2.3 Een statuut om de legitimiteit van participatieprocessen te versterken en het engagement te waarderen

Meer diversiteit en meer inclusie zouden de **representativiteit** van participatieprocessen verbeteren en daardoor hun legitimiteit versterken. De crisis van representatief bestuur komt immers voor een deel voort uit de **kloof tussen vertegenwoordigers en vertegenwoordigden**. Wanneer bepaalde sociale groepen van participatieprocessen worden uitgesloten, dreigt op precies dezelfde manier een **kloof tussen wie wel en wie niet deelneemt**.

Een statuut van participerende burger zou dus twee dingen tegelijk moeten doen: het legitimiteitstekort van participatieprocessen opvangen, en mensen die niet durven deelnemen aan het politieke gesprek het gevoel geven dat ook zij daar recht op hebben. Uiteindelijk geldt immers dat niet-participatie voortkomt uit de manier waarop participatie wordt georganiseerd, en niet uit een natuurlijke apathie (Jacquet en Sainty, 2023).

Het statuut van participerende burger zou deelname ook kunnen **erkennen als een volwaardige bijdrage aan de samenleving**, en zo het democratische engagement van deelnemers waarderen. Zo'n **symbolische erkenning** kan het legitimiteitsgevoel versterken, vooral bij mensen uit kansarme milieus (García-Espín, 2024).

3 Welke reikwijdte voor het statuut van participerende burger?

3.1 Burger(schaps)verlof

Tijd vrijmaken zonder dat participerende burgers daarvoor moeten inleveren: dat is een van de eerste effecten die de erkenning van een statuut kan garanderen.

Het kwam al aan bod: deelnemen aan een participatieproces kost veel tijd en valt soms **niet te verzoenen met persoonlijke en professionele verplichtingen**. De burgerraad van de Duitstalige Gemeenschap van België, het eerste permanente deliberatieve mechanisme dat in het institutionele kader van een parlement werd vastgelegd (Gebauer, Sautter en Reuchamps, 2024), vraagt zijn deelnemers bijvoorbeeld een engagement van een heel jaar. Daarom wordt voorzien in faciliterende maatregelen ([zie verder, 4.2](#)).

Met een statuut van participerende burger is het mogelijk om **verlof in te voeren op basis van de regelingen voor burgerplichten, zoals die voor juryleden bij het hof van assisen**. Een werkgever zou de deelname van een werknemer aan een participatieproces waarvoor die is geloot, dan niet zomaar kunnen weigeren.

3.2 Vergoeding en terugbetaling van kosten

Een statuut van participerende burger moet garanderen dat deelnemen niets kost, zeker niet voor wie zich zo'n financiële inspanning niet kan veroorloven.

In de Atheense democratie kon elke burger een muntstuk krijgen waarmee hij een dag lang de volksvergadering kon bijwonen. Die geldelijke compensatie moest ook de armste burgers de kans geven om deel te nemen aan het politieke leven van de stad.

Vandaag beslissen sommige opdrachtgevers van participatietrajecten om **deelnemers een dagvergoeding toe te kennen**. Enkele Belgische initiatieven doen dat. Bij de **Burgerraad voor het klimaat in Brussel** bijvoorbeeld krijgen de deelnemers 75 euro per volledige dag. Die vergoeding is geen loon en wordt niet zomaar uitbetaald: ze dient **om het traject inclusiever te maken**. Voor de gemengde overlegcommissies van het [Brussels Hoofdstedelijk Parlement](#) stelt het [vademecum](#) dat *"Vrijwilligers kunnen nooit betaald worden voor hun prestaties, maar om het voor iedereen toegankelijk te houden, heeft de wetgever voorzien in de mogelijkheid van een kostenvergoeding"*. Voor die commissies geldt een forfaitaire kostenvergoeding van maximaal 40 euro per dag en 1.626 euro per jaar.

Toch zijn dat **uitzonderingen in het participatielandschap**. De meeste trajecten voorzien niet in een vergoeding voor de deelnemers. Sommigen vinden trouwens dat burgerengagement vrijwillig moet blijven en niet mag worden vergoed.

Toch raden verschillende actoren aan om bij de uitwerking van een statuut van participerende burger in de eerste plaats de vergoeding te onderzoeken. In 2021 publiceerde de Belgische Senaat namens de Commissie voor de Democratische Vernieuwing en Burgerschap een informatieverlag met als titel **'De noodzaak om ons**

democratisch systeem te moderniseren met meer burgerparticipatie in de besluitvorming'. De rapporteurs formuleren daarin verschillende aanbevelingen voor de ontwikkeling van de participatieve democratie. Zo schrijven ze dat ***“de kwaliteit van de beraadslaging moet worden verzekerd [...] via een vergoeding aan de deelnemers”***. Een vergoeding is voor hen een hefboom om het engagement vol te houden en om de groep inclusief en divers te houden. Dat alles komt de kwaliteit van de uitwisselingen ten goede.

3.3 Erkenning van verworven competenties

Ten slotte kan het statuut van participerende burger de weg openen naar erkenning van de deliberatieve ervaring in iemands persoonlijke en professionele traject.

Op persoonlijk vlak kan een ervaring met participatieve democratie [soms een blijvende invloed uitoefenen op het leven van deelnemers](#). Hoe langer een traject loopt, hoe meer kans dat er gemeenschappen ontstaan van burgers die samen een inspirerende ervaring hebben opgedaan. Een formele erkenning van het statuut zou een extra hefboom zijn om het zelfvertrouwen van deelnemers te versterken en hun gevoel dat ze als burger meetellen, vooral bij groepen die doorgaans ver van de machtsorganen af staan.

Op professioneel vlak moet een formeel statuut het engagement van participerende burgers **traceerbaar** maken: een soms vage ervaring omzetten in duidelijk benoemde competenties die men bijvoorbeeld op een cv kan zetten. In België bestaan er trouwens al mechanismen om engagement in het middenveld te erkennen. Met de erkenning van competenties kan men ze officieel laten certificeren, ongeacht hoe ze zijn verworven: via vrijwilligerswerk, hobby's, engagement ... Een specifiek statuut voor participerende burgers zou de participatieve democratie kunnen toevoegen als context waarin men competenties verwerft.

4 Naar een wettelijk kader?

4.1 Rechten in ruil voor verbintenissen?

Wie nadenkt over de voordelen die het statuut kan opleveren, moet ook stilstaan bij de plichten die eraan vasthangen. Vandaag bestaan die plichten al gedeeltelijk. Opdrachtgevers leggen ze vaak vast, maar zonder dat ze in regelgeving zijn verankerd. **Participerende burgers moeten vaak een charter ondertekenen waarin ze zich engageren om geregeld aanwezig te zijn**, de gesprekken tijdens het traject **vertrouwelijk** te houden en respectvol met elkaar om te gaan. **Naast de plichten die doorgaans in zo'n charter staan, kan men er nog andere bedenken**. Camille Morio (2022) stelt bijvoorbeeld voor om verplichtingen in te voeren zoals het respect voor tegenspraak of het cumulverbod. Die plichten juridisch vastleggen biedt bescherming en zekerheid aan participerende burgers. Ze weten dan beter waar hun deelname voor staat en tot welke verplichtingen ze zich verbinden wanneer ze aan een participatieproces beginnen.

4.2 Bestaande regelingen in België: vergoeding en faciliterende maatregelen

Bij gebrek aan een gemeenschappelijk kader stelt vandaag elke organisator zijn eigen regels op: per geval over een vergoeding onderhandelen, een eigen charter opstellen, kinderopvang aanbieden aan wie dat nodig heeft. Het resultaat is **een lappendeken van uiteenlopende praktijken in het participatielandschap**, zonder gemeenschappelijk referentiekader dat participerende burgers een minimum aan rechten garandeert.

In België bestaat er een gedeeltelijk wettelijk kader, met de wet betreffende de rechten van vrijwilligers

(<https://www.ejustice.just.fgov.be/eli/wet/2005/07/03/2005022674/justel>). Hoofdstuk

VII daarvan gaat over "de kostenvergoedingen ontvangen in het kader van het vrijwilligerswerk". Die wettelijke basis maakt een forfaitaire terugbetaling mogelijk, zonder bewijsstukken, op voorwaarde dat twee plafonds niet worden overschreden: 44,02 euro per dag en 1.760,83 euro per jaar (bron: Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk, bijgewerkte bedragen voor 2026,

<https://www.vlaanderenvrijwilligt.be/wetgeving/kostenvergoedingen/forfaitaire-kostenvergoeding/>). De forfaitaire kostenvergoeding kan worden gecombineerd met een verplaatsingsvergoeding, als reële kostenvergoeding, voor een beperkt aantal kilometers met de auto, aan 0,4440 euro per kilometer (bijgewerkt: juli-september 2026), met de fiets, aan 0,37 euro (2026), of met het openbaar vervoer op basis van de vervoerbewijzen. Een beperking van dit systeem voor burgerparticipatie is dat het over alle vrijwilligersactiviteiten samen gaat. Een vrijwilliger die bij verschillende organisaties actief is, moet de ontvangen kostenvergoedingen optellen en mag daarmee de maxima niet overschrijden

(<https://www.vlaanderenvrijwilligt.be/wetgeving/kostenvergoedingen/>). Wie zich al elders als vrijwilliger inzet, houdt dus mogelijk minder ruimte over om vergoed te worden.

Een kostenvergoeding is slechts één van de vormen van financiële compensatie in participatieprocessen. Drie elementen moeten uit elkaar worden gehouden: presentiegelden, kostenvergoedingen (terugbetaling van kosten) en eenmalige bezoldigingen.

De tabel hieronder geeft een niet-exhaustief overzicht van **vergoedingen, verlofregelingen en vormen van erkenning die in België al bestaan**.

Initiatief	Vergoeding / kostenvergoeding	Andere manieren om participatie te faciliteren
Burgerraad voor het klimaat in Brussel	75 euro per volledige dag. 450 euro voor 6 dagen. In de eerste participatiecyclus bedroeg de vergoeding 35 euro, maar dat bleek te laag om betaald weekendwerk te compenseren, vooral bij mensen in een kwetsbare positie (flexi-job of studentenjob). Het bedrag van 75 euro dekt een dag voorbereiding (35 euro) en een dag participatie (40 euro), op grond van de vrijwilligerswet	- Vergaderingen vinden bij voorkeur in het weekend plaats, zodat ze niet in de werktijd vallen - Wie geen Nederlands of Frans spreekt, kan zich laten bijstaan door iemand uit de eigen omgeving. Die begeleider wordt ook vergoed. - Kinderopvang op aanvraag
Gemengde overlegcommissies van het Brussels Parlement	- Kostenvergoeding van 44,02 euro/dag, met een plafond van 1.760 euro/jaar (bedrag 2026) - Terugbetaling van de verplaatsingskosten: 0,4440 euro per kilometer met de auto, 0,37 euro per kilometer met de fiets (bedrag 2026), of op basis van vervoerbewijzen van het openbaar vervoer, met een maximum van 2.000 kilometer	- Vergaderingen vinden bij voorkeur in het weekend plaats, om de deelname te vergemakkelijken. - Kinderopvang op aanvraag
Permanente burgerdialoog (Oostkantons)	Presentiegeld van 100 euro voor een sessie van een hele dag (50 euro voor een sessie van 2 uur)	- Het reglement bepaalt niet uitdrukkelijk dat de vergaderingen in het weekend moeten vallen. Wel legt de Bürgerrat (burgerraad) zelf het tijdstip, de duur en de plaats van de burgervergaderingen vast. De burgerraad kan de sessies dus plannen op momenten die goed uitkomen voor de participatie. - Het parlement wijst een vaste secretaris aan die de burgerraad en de burgervergadering administratief en organisatorisch ondersteunt
Overlegcommissies van het Waals Parlement	Het bureau bepaalt de kostenvergoeding, op voorstel van het begeleidingscomité (vier onderzoekers of praktijkdeskundigen op het vlak van burgerparticipatie)	Niet geregeld in het reglement van het Waals Parlement

Een **eerste aanzet tot een statuut voor participatie** bestaat dus, maar het blijft een zeldzaam gegeven. Meestal gaat het om individuele vormen van financiële compensatie of om losstaande oplossingen voor praktische problemen, zoals kinderopvang. Aan de meer structurele drempels die participatie beperken, raken ze niet.

Participatieverlof bijvoorbeeld komt nog niet vaak aan bod. Burgerparticipatie blijft dus losgekoppeld van de werktijd, en geldt in de praktijk als een **engagement dat in de vrije tijd wordt aangegaan**. Nochtans zouden die processen aan legitimiteit en geloofwaardigheid winnen als burgers tijdens hun werktijd konden deelnemen. Er is een **duidelijke vraag van burgers naar betere stimulansen voor participatie**. In processen waar die ontbreken, laten deelnemers dat ook weten. Dat was in 2018 het geval bij het Burgerkabinet in Gent: [de opdrachtgevers hadden voor dit participatietraject niet voorzien in een vergoeding of terugbetaling van vervoerskosten. Achteraf kwam dat als kritiek terug in de evaluatie door de deelnemers.](#)

De voorbije jaren hebben verschillende politieke en parlementaire initiatieven in België een aanzet gegeven tot regelgeving. Een wetsvoorstel wilde het recht op loonbehoud uitbreiden naar afwezigheidsdagen die met burgerplichten te maken hebben (Ferrando en Vergne, 2022). Het doel was om de bestaande Belgische regels voor bijzitters en juryleden bij het Hof van Assisen uit te breiden naar wie deelneemt aan gemengde commissies van de Kamer van volksvertegenwoordigers of van een deelstaatparlement (ibid.). Een andere bepaling wil een burgerschapsverlof invoeren voor wie aan overlegcommissies deelneemt.

Die initiatieven van enkele partijen blijven op zichzelf staan en hangen af van de machtsverhoudingen binnen de opeenvolgende meerderheden. Ze hebben niet geleid tot duurzame wettelijke vooruitgang rond een statuut voor participerende burgers. Ze tonen wel aan dat een dergelijke uitbreiding van de wet realistisch is.

4.3 Het voorbeeld van de juryleden bij het Hof van Assisen

Een statuut voor participerende burgers **hoeft niet van nul te worden opgebouwd**. Het kan voortbouwen op de belangrijkste bestaande regeling: de **assisenjury**.

In België **kan iedereen tussen 28 en 65 jaar als jurylid worden geloot, op voorwaarde dat men de Belgische nationaliteit heeft**, ingeschreven is op de kiezerslijst voor de Wetgevende Kamers, zijn burgerlijke en politieke rechten geniet, kan lezen en schrijven, en geen veroordeling heeft opgelopen tot meer dan vier maanden gevangenisstraf of meer dan 60 uur werkstraf. **Deelname als jurylid is verplicht**, tenzij de voorzitter een vrijstelling verleent. Het gaat om een niet-onderhandelbare burgerplicht.

Om iedereen in staat te stellen die opdracht te vervullen, **voorziet de wet in een vergoeding voor de gelote burgers** tijdens het proces. Voor werknemers is de werkgever tijdens de eerste vijf dagen wettelijk verplicht om het normale loon door te betalen ('klein verlet'). Duurt het proces langer dan vijf dagen, dan wordt de arbeidsovereenkomst geschorst wegens overmacht. Vanaf dan neemt ofwel de Staat de betaling over, ofwel blijft de werkgever betalen en krijgt die van de Staat een vergoeding die gelijk is aan het

uitbetaalde loon. Zelfstandigen krijgen een dagvergoeding op basis van hun netto beroepsinkomen. Bovenop dat loonbehoud hebben juryleden recht op forfaitaire dagvergoedingen.

Loting op basis van de kiezerslijsten, geen weigering behalve in welbepaalde gevallen, een vergoeding ... Die rechten en plichten, die voor assisenprocessen juridisch zijn omkaderd, kunnen als basis dienen voor een statuut voor participatie. Sommigen pleiten er dan ook voor om die regels om te zetten in een nieuwe juridische categorie voor participerende burgers.

5 De discussie over de invoering van zo'n statuut

5.1 Vrijwillige of verplichte deelname?

Angélique Chassy, Sarah Alves en Marthe Fatin-Rouge Stefanini (2026) wijzen erop dat men zich niet kan onttrekken aan een assisenjury. Voor hen is de vraag dus of deelname aan een nationale of lokale burgerconventie verplicht kan zijn. Als dat het geval is, menen ze dat de vergoedingsregeling dezelfde kan zijn. Als er een wet komt die een statuut van participerende burger invoert, moet men dus een knoop doorhakken over de vraag of deelname aan die processen verplicht wordt. Die keuze bepaalt of participerende burgers al dan niet een vergoeding krijgen.

Ook Ferrando en Vergne (2022) vragen zich af of deelname verplicht moet worden bij loting, om het 'geïnternaliseerde vermoeden van politieke onbekwaamheid' te doorbreken, of dat er dan schijnparticipatie dreigt. Met andere woorden: welk soort engagement wil men creëren? Enerzijds zou verplichte deelname de **zelfcensuur wegnemen** die veel burgers zichzelf spontaan opleggen, omdat ze ervan overtuigd zijn dat ze niet legitiem of bekwaam genoeg zijn om mee te beslissen over het openbaar beleid. Anderzijds dreigt bij verplichte deelname het omgekeerde: dat het **engagement verwordt tot een formaliteit die men ondergaat**, zonder echte instemming of oprechte betrokkenheid bij het deliberatieve proces.

5.2 Wie kan het statuut inzetten?

Participatieve democratie wordt vaak in haar engste betekenis opgevat: als top-downmechanismen die uitgaan van de overheid. Toch bestaat er een heel landschap van **'informele dragers' (Ferrando en Vergne, 2022) van participatieprocessen, van het middenveld tot bedrijven.**

Wie zou zo'n statuut dan mogen inzetten, als het er komt? Alleen de overheid, die formele participatieprocessen organiseert? Of ook verenigingen en het middenveld, die een recht op burgerparticipatie zouden kunnen opeisen los van elke institutionele aanzet? En hoe zit het met bedrijven en private actoren die het statuut zouden willen inzetten voor een dialoog met hun belanghebbenden?

Dat zijn cruciale vragen. De antwoorden bepalen de reikwijdte van het statuut van participerende burger en de praktische en symbolische draagwijdte ervan. Een statuut dat alleen de overheid kan toekennen, levert een zekere rechtszekerheid op, **maar sluit horizontalere vormen van burgerengagement feitelijk uit**. Die zijn nochtans niet minder legitiem en spelen een fundamentele rol in het participatielandschap.

5.3 Een instrument voor gelijkheid of een risico op professionalisering van de participatie?

Sommigen vrezen dat het juridisch vastleggen van een statuut **het deliberatieve proces volgbaar en conformistisch dreigt te maken, en het bijna zou professionaliseren** (Ferrando en Vergne, 2022). Hun vrees is dat participatie zo wordt bevestigd als een bestuurstechniek in plaats van als een instrument voor democratische emancipatie.

Om alle genoemde redenen mag dat mogelijke risico ons echter niet doen afzien van een statuut van participerende burger. Het zet ons veeleer aan om na te denken over de grenzen die kunnen vermijden dat er een groep van beroepsburgers ontstaat.

Daarom stelt Camille Morio (2022) voor om aan de rechten die dit statuut garandeert ook verplichtingen te koppelen, in de eerste plaats een **cumulverbod**. Dat idee is geënt op het verbod op cumul van mandaten uit het kiesrecht, overgezet naar het domein van burgerparticipatie. Zo'n cumulverbod zou op twee manieren kunnen werken:

- **'In aantal'**: men kan niet aan verschillende participatietrajecten tegelijk deelnemen, bijvoorbeeld zetelen in een nationale burgerconventie, een lokale burgerraad en een wijkjury tegelijk.
- **'In de tijd'**: men kan trajecten niet aan elkaar rijgen en zo een soort 'permanente participerende burger' worden die van het ene mini-public naar het andere trekt.

Zulke maatregelen moeten **vermijden dat er een nieuwe participatie-elite ontstaat ten koste van de vernieuwing en de diversiteit van de profielen**. Dat geldt zeker als het statuut ook geldt voor deelnemers die niet geloot zijn, en dat is in de meeste processen het publiek. Die scheeftekkings wordt vandaag al vastgesteld bij de 'vaste gezichten' van participatie (de profielen die hierboven zijn beschreven). Met een statuut en een gegarandeerde vergoeding zou deze scheeftekkings nog kunnen verergeren.

6 Conclusie

Een statuut van participerende burger kan **materiële en symbolische drempels voor participatie wegnemen**. Waar elke opdrachtgever van participatietrajecten vandaag moet improviseren, **zou het de participatie-ervaringen en hun belanghebbenden in een wettelijk kader onderbrengen**.

Hoe noodzakelijk het statuut ook is, op zichzelf lost het de problemen rond vertegenwoordiging niet op en democratiseert het de participatie niet. Het is dus geen volledig antwoord op de uitdagingen waar de participatieve democratie voor staat. Het is

een mogelijke verbetering, maar het ontslaat niemand van de plicht om de andere structurele knelpunten van participatietrajecten aan te pakken. Eén daarvan is **de vraag naar opvolging en verantwoording, een essentiële voorwaarde voor de legitimiteit en de doeltreffendheid van die processen.**

Achter de vraag naar een statuut van participerende burger schuilt een grotere kwestie: **de tijd die men heeft om zijn burgerschap uit te oefenen.** Het statuut kan iemand die wordt gevraagd om deel te nemen helpen om op de uitnodiging in te gaan, en zo een stuk ongelijkheid rond participatie wegwerken. Maar het verandert niets aan de diepere oorzaken van die beperkte beschikbaarheid en van het gevoel er niet bij te horen. Een burgerstatuut voor participatie is dus een noodzakelijke stap vooruit, maar geen voldoende voorwaarde. Burgerschap heruitvinden rond een statuut voor participatie betekent ook nadenken over hoe werk, onderwijs en gezin bepalen in welke mate men zich als burger kan engageren, zelfs wanneer een overheidsinstelling daar rechtstreeks om vraagt.

7 Bibliografie

Chassy, A., Alves, S., Fatin-Rouge Stefanini, M. (2026). Libérer du temps pour participer: vers un cadre juridique du congé 'respiration citoyen'. Village de la Justice. <https://www.village-justice.com/articles/liberer-temps-pour-participer-vers-cadre-juridique-conge-respiration-citoyen.57725.html>

Demazière, D. en Le Saout, R. (2021). Vivre de la politique. Rémunération des élus et indemnisation des mandats. Revue française de science politique, 71(1), 7-28.

Dreuil, D. (2024). Vers la création d'un statut du citoyen participant? démocratieS, le média critique de la participation, <https://democraties.media/vers-la-creation-dun-statut-du-citoyen-participant/>

Ferrando, J., Vergne, A. (2022). Statut citoyen. In G. Petit, L. Blondiaux, I. Casillo, J.-M. Fourniau, G. Gourgues, S. Hayat, R. Lefebvre, S. Rui, S. Wojcik, & J. Zetlaoui-Léger (red.), Dictionnaire critique et interdisciplinaire de la Participation, DicoPart (tweede uitgave). GIS Démocratie et Participation. <https://www.dicopart.fr/statut-citoyen-2022>

Garrigou, A. (1992) 'Vivre de la politique. Les 'quinze mille', le mandat et le métier', Politix, 5/20, p. 7-34.

García-Espín, P. (2024). Class Inequalities and Participatory Democracy: Assessing the Impact of Social Inclusion Tools in Citizens' Assemblies. Political Studies Review, 22(3), 585-607.

Gaxie, D. (2001). Les enjeux citoyens de la professionnalisation politique. Mouvements, 18(5), 21-27. Zie ook: <https://silogora.org/la-professionnalisation-politique-et-la-democratie/>

Gebauer, R., Sautter, A.-M. & Reuchamps, M. (2024). Le Parlement de la Communauté germanophone comme laboratoire de participation citoyenne: analyse du suivi des recommandations du Dialogue citoyen permanent en Belgique de l'Est. Lien social et Politiques, (92), 80-102.

Jacquet, V. en Sainty, J. (2023). Introduction. La non-participation: l'envers des dispositifs de participation publique. *Participations*, 37(3), 7-29.

Jacquet, V. en Petit, G. (2022). Non-participation. Dictionnaire critique et interdisciplinaire de la Participation, tweede uitgave.

Monier, F. en Portalez, C. (2020). Une norme disputée: l'indemnité parlementaire en France (1789-1914). *Cahiers Jaurès*, 235-236(1), 15-36. <https://doi.org/10.3917/cj.235.0015>.

Morio, C. (2022). Droit de la participation. In G. Petit, L. Blondiaux, I. Casillo, J.-M. Fourniau, G. Gourgues, S. Hayat, R. Lefebvre, S. Rui, S. Wojcik, & J. Zetlaoui-Léger (red.), Dictionnaire critique et interdisciplinaire de la Participation, DicoPart (tweede uitgave). GIS Démocratie et Participation.

Petit G. (2023) Entretien avec Guihéneuf, P.-Y. (2023, 3 april). Toujours les mêmes: Est-ce un problème? *démocratieS*. <https://democraties.media/toujours-les-memes-est-ce-un-probleme/>